II глава. Интернетте иштөө негиздери

4. Төмөнкү жадыбалдын биринчи мамычасындагы программаны ишке түшүрүү үчүн кийинки мамычадагы амалдардан туура амалдар удаалаштыгын түз:

Paint програм-	бир жолу	🛅 Програмны	🛅 Microsoft Office ।	
масын ишке тү-	басылат	бөлүмүнүн	бөлүмүнүн	
шүрүү үчүн	пиктограмма	маселелер	и пуск Менюсу-	
	тандалат	панелинен	Нун	
MS Word про- граммасын иш-	V Paint бөлүмү тандалат	отрамма сы тандалат	тандалат	
ке түшүрүү үчүн	ярлыгы	蘭 Стандартные →	эки жолу	
	^{Ранн} тандалат	бөлүмүнүн	басылат	
Internet Explor-	₩ Microsoft Office Word 2003	Windows иш	чычкандын сол	
er програм-	ТҮ ТАНДАП	столундагы	топчусу	
масын ишке түшүрүү үчүн	файл белги- си тандалат	🕎 ярлыгы тандалат	еринтернет Internet Explorer бөлүмү тандалат	

14-сабак. ИНТЕРНЕТТЕ МААЛЫМАТТАРДЫ ИЗДӨӨ

Маалымат турмушубузда чоң мааниге ээ болгондуктан, аны Интернеттен керектүү убакытта жана керектүү санда алып турушубуз керек болот. Бирок Интернеттен маалыматты кыска убакыттын ичинде алуу көйгөйү да бар. Бул сабакта ушул көйгөйдү чечүү усулдарынан бирин көрүп чыгабыз.

Издөө системалары

Интернет — маалыматтын чексиз океаны. Маалыматтар Интернетте миллиондогон web-беттерде сакталат. Бизге керектүү маалымат сактала турган web-бетти табуу үчүн анын Интернеттеги дарегин билүү зарыл. Бирок интернет саат сайын жаңы маалыматтар менен байып отурат. Ошондой эле, айрым (эскирген) маалыматтар Интернет тармагынан чыгарып салынат. Интернеттеги көп пайдаланыла турган web-беттердин даректери атайын **маалыматтамаларда** басылып турат. Бирок алардан толук маалымат алууга болбойт. Анткени Интернеттеги бардык webбеттердин даректерин басуу үчүн аябагандай чоң көлөмдүү китеп керек болот. Бул китеп жарык көрбөй туруп, Интернеттеги бир топ даректердин өзгөрүшү анык. Бул көйгөй атайын **Издөө систе**маларынын жаралышы менен оңой эле чечилди.

Издөө системасы — атайын web-бет болуп, Интернет тармагынан керектүү маалыматты издеп табуу үчүн кызмат кылат.

14-сабак. Интернетте маалыматтарды издөө

Азыргы күнгө келип ондогон издөө системалары жаратылган. Алардан көп колдонула тургандары иретинде Google, Rambler, Aport, Yahooлорду келтирүүгө болот. Ар бир издөө системасы Интернет тармагында өзүнүн дарегине ээ. Мисалы, жогоруда аталган издөө системалары тиешелүү түрдө www.rambler.ru, www. aport.ru, www.yahoo.com жана www.google.uz даректерине ээ.

Өзбекстанда **WWW.UZ** улуттук маалымат-издөө системасы 2006-жылдын октябрь айында UZINFOCOM компьютер жана маалымат технологияларын өнүктүрүү борбору тарабынан ишке түшүрүлгөн. Учурда улуттук маалымат-издөө системасы электрондук кызмат, технологиялык ыңайлык жана функциялар себептүү интернет пайдалануучуларынын ортосунда кеңири таралды. 2015-жылдын 11-февралында Улуттук маалымат-издөө системасынын жаңы версиясы ишке түшүрүлдү. Анын интерфейси өзбек жана орус тилдеринде түзүлгөн.

Издөө системасы web-браузер аркылуу ишке түшөт, б. а. браузердин даректер сабына издөө системасынын дареги киргизилет. Издөө системалары (web-бети) түрдүү көрүнүшкө ээ болгондуктан, алардын иштеши дээрлик бирдей. Алардан пайдаланууну Өзбекстандагы улуттук издөө системасы **WWW.UZ** мисалында көрүп чыгабыз.

Издөө системасында иштөө

Издөө системасын ишке түшүрүү үчүн, эң мурда, Internet Explorer программасын ишке түшүрөбүз. Браузердин даректер сабына издөө системасынын дареги — www.uz/uz (орус тилиндеги интерфейсти ачуу үчүн www.uz/ru)ну киргизип, Enter клавишин басабыз. Браузердин маалыматтар аянтында WWW.UZ издөө системасынын Башкы бети көрүнөт:

ІІ глава. Интернетте иштөө негиздери

Бул интерфейс Opera web-браузеринде төмөнкүдөй көрүнүштө чагылдырылат:

Эң мурда, Интернеттен кандай маалыматты издөөнү анык билүү зарыл. Ал кандайдыр тема боюнча макала, оюндун программасы, компьютер курулмаларынын драйвери жана ушул сыяктуулар болушу мүмкүн. Улуттук издөө системасы издөө системасынын каталогундагы жана пайдалануучу тарабынан издөө системасынын каталогуна кошулган сайттардын ичиндеги маалыматтарды анын аталышы жана аныктамасы боюнча издөө мүмкүнчүлүгүн берет. Эгерде кандайдыр макаланын аты же кандайдыр аныктамасы белгилүү болсо, анда издөө системасындагы Издөө өзгөчөлүктөрүнөн «Аты жана аныктамсы боюнча» топчусу тандалгандан кийин, издөө сабына макаланын аты же макалада жолугушу мүмкүн болгон сөз же сүйлөм, башкача айтканда ачкыч сөз киргизилип, издөө топчусу басылат. Мисалы, информатикадан реферат издөө керек болсо, анда издөө сабына «информатикадан рефераттар» ачкыч сөзү киргизилет. Ачкыч сөздү киргизүү

Informatikadan referatiar	⊙ katalogdagi saytlar ichidan ≩ nomi va tavsifi bo yicha
finformatikadan referatlar n in nomi va tavsili informatikadan referatlar	Surovingiz buyicha qidiruv informatikadan referatiar
informatikadan referatlaru	Kdruv naljasi: 11664
informatikadan referatlaruz informatikadan referatlar_ informatikadan referatlar_r	REFERATLAR.Uz - Barcha Turdagi Referatlar To'plami
informatikadan referatlar_re	REFERATLAR.Uz - Barcha Turdagi Referatlar Toʻplami Бош Сахифа Форум Биз Вилан богланиш Руйхатдан
informatikadan referatlar_ref	Windows Hanida Informatika (Pafaratiar (111)) Defaratiar (111) DECEDATI AD 11-
informatikadan referatlard	A http://referatiar.uziloadireferatiar.referatioinformatikabuindows.banida/23.4.0.1564

14-сабак. Интернетте маалыматтарды издөө

жараянында издөө системасы тарабынан ар түрдүү ачкыч сөздөр сунушталышы мүмкүн (солдогу сүрөт).

Бул ачкыч сөз боюнча издөөнүн натыйжасында, адатта, издөө системасынын бетинде издөөнүн натыйжасында аныкталган булактардын саны, сайттардын дареги жана аттары чагылдырылат (оңдогу сүрөт).

Учурда дүйнө боюнча Интернет пайдалануучуларынын арасында эң эле белгилүүлөрүнөн бири **Google** издөө системасы болуп, ал абдан көп тилдерде издөө мүмкүнчүлүгүн берет. Бул издөө системасын ишке түшүрүү үчүн web-браузер даректер сабына «google. иz» сөзүн жазуу жана **Enter** клавишин басуу жетиштүү. Натыйжада монитордо издөө системасынын интерфейси көрүнөт:

Бул издөө системасынын издөө сабына «web-браузерлер» ачкыч сөзү киргизилсе, төмөнкү көрүнүштө издөө натыйжалары алынат:

Google	web-brauzerlar							ο,
	Bce	Картинки	Видео	Новости	Книги			
	Резуль	татов пример	но 23 900					
На всех языках	Interne	at brausarla	- Hanida w	Vauronatan	an Mutanuat Ha	ida y Cua		
Только на русский За всё время За час За 24 часа За неделю За месяц За год	forum. 15 сен brauzer <u>Поиск</u> ziyone Искали slayd! Д	haqida.uz/foi 2010 [color= ming operatsio <u>- ZiyoNET -</u> t.uz/ru/library t: `web brauze Dara goðasnei-	rum/cat-int #333399 т n tizimga m Библиоте //?0. we rtar'. Pécypo ия: 03.11.1	ernet-brauzi Beauty of the W os variantini yu <u>:Ka</u> b%20brauzi :os: 1, Показан I Просмотрон	erlar-haqida/topk /eb1/color) sayti och klab olish mumkin. erlar = 10: 1 - 1. Veb brauze 1: 0 Закачек:	:-371.html ~ Ilgan. Shu saytd: rlar. Veb brauzer	in Iar hàqida	
Все результаты Точное соответствие	Brauz www.ta 2 Mart 2 Explore	terlar - Tam ami.uz/matng 2014 web sa ar va Opera det	i.Uz a_qarang. ytni ishlatish nomlanadi	php?id=29 - Eng ko`p is Veb brauzer n	shlatiladigan veb bra na'lumot yoki boshqi	uzerlar bu inten a	net	
	Brauzy https:// Web.br ishlash Mashhu	er - Vikipedia /uz.wikipedia rowserdan)	/a .org/wiki/Bi gidirish, veb brauzerlar Unchalik ma	auzer + saytiami koʻrit va internet-texr shhur boʻlmag	) chiqish (asosan W Iologiyalar haqida bi Ian Tekstli brauzi	WWdan), ular bil og erlar	an	
11 (DA 18)								0.0

ІІ глава. Интернетте иштөө негиздери

Айрым издөө системалары издөө убакытын азайтуу үчүн керектүү маалыматты тема боюнча издөө мүмкүнчүлүгүн берет. Темалардын аты ар түрдүү болушу мүмкүн. Мисалы, Ramblerдин темалар тизмесине «Спорт», «Кино жана музыка», «Технологиялар», «Оюндар» сыяктуулар киргизилген. Сунушталган тема тандалгандан кийин, издөө сабында берилген маалымат Интернеттин тандалган бөлүмгө тиешелүү документтеринин ичинен гана изделет.

- ?!)
- 1. Интернеттен керектүү маалыматты табуу үчүн эмнелерди билүү керек?
- 2. Интернет маалымат издөө системалары жөнүндө сүйлөп бер.
- 3. Кандай издөө системаларынын дарегин билесиң?
- 4. Маалымат издөө системаларында издөө сабы эмне үчүн керек?
- 5. Маалымат издөө системасынын жардамында Өзбекстан мамлекети жөнүндө маалымат табуу жараянын түшүндүр.
- 6. Маалымат издөө системасы жардамында Интернеттен спортко тиешелүү жаңылыктарды табуу жараянын түшүндүр.
- 7. Интернеттен компьютерлерге тиешелүү жаңылыктарды табуу жараянын түшүндүр.

1. Чекиттер ордуна оң мамычадагы керектүү сөздөрдү жайлаштырып көчүр:

— атайын web-бет болуп, интернет тармагынан керектүү маалыматты издеп табуу үчүн кызмат кылат.	Издөө системасы
lar — web-бетти көрсөтүүнү камсыздоочу программа.	Түзөтүү менюсу
жардамында <i>кыркып алуу, көчүрүү, издөө</i> амалдары аткарылат	Web-браузер

2. Төмөнкү жадыбалдын ар бир мамычасына берилген тамгалар менен башталган Информатикада үйрөнүлө турган түшүнүк, термин, курулма жана программаларды жаз:

Α	Ι	Μ	Р	W

- 3. Төмөнкү тапшырмалардан бирин тандап аткар:
- 1) Мектебиндин сайтына кир жана мектебиндин тарыхы жөнүндө маалымат ал;
- 2) «Ziyonet.uz» форумунан окуучулардын адебине тиешелүү маалыматтарды ал;
- 3) «Referatlar.uz» сайтынан жаангер Амир Темурдун өмүрүнө тиешелүү реферат изде;
- 4) «Referatlar.uz» сайтынан улуттук баалуулуктарыбызга тиешелүү реферат изде;